

Л. Устименко, І. Афанасьєв

ІСТОРІЯ ТУРИЗМУ

Навчальний посібник

*4-те видання,
перероблене і доповнене*

КИЇВ • АЛЕРТА • 2023

УДК 911.3:796.5(100)(477)

У80

Рекомендовано до друку Радою факультету готельно-ресторанного і туристичного бізнесу Київського національного університету культури і мистецтв як навчальний посібник для студентів, аспірантів, викладачів та всіх, хто цікавиться чи безпосередньо займається організацією туризму, гостинності, рекреації та дозвілля (протокол № 1 від 30.08.2022 р.)

Рецензенти: **О. Р. Копієвська**, доктор культурології, професор, заслужений працівник освіти України;
І. Г. Смірнов, доктор географічних наук, професор

Устименко Л. М., Афанасьєв І. Ю.

У80 Історія туризму : Навч. посіб. 4-те вид., переробл. та допов. Київ, Алерта, 2023. 378 с: іл.

ISBN 978-617-566-773-6

У 4-му, переробленому та доповненому, виданні навчального посібника «Історія туризму» розповідається про появу, поширення туризму в багатьох регіонах планети, включно з формуванням українського бізнесу й політики в туристичній галузі.

Охарактеризовано, проілюстровано головні етапи розвитку міжнародного та українського туризму, розглянуто особистий внесок сотень видатних осіб, які сприяли становленню, вдосконаленню сфери гостинності, транспортної інфраструктури, туристичної справи. Багато уваги приділено ресурсам, методам, прийомам, які використовувалися для промоції подорожей, туристичних послуг у різних країнах, обставинах, із різними технологіями.

Навчальний посібник рекомендовано закладам, які готують бакалаврів за освітніми програмами: «Туризм», «Міжнародний туризм», «Культурний туризм та музейний менеджмент». Для студентів, аспірантів, викладачів вишів, які спеціалізуються на підготовці фахівців туризму та суміжних напрямів освітньої, наукової та практичної діяльності.

УДК 911.3:796.5(100)(477)

© Устименко Л.М., Афанасьєв І.Ю., 2005

© Устименко Л.М., Афанасьєв І.Ю.,
із змінами, 2013

© Устименко Л.М., Афанасьєв І.Ю.,
із змінами, 2023

© Видавництво «Алерта», 2023

ISBN 978-617-566-773-6

Зміст

ПЕРЕДМОВА	3
Розділ 1. ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ ПОДОРОЖЕЙ ТА ТУРИЗМУ В СУСПІЛЬСТВІ	
1.1. Предмет і завдання історії туризму.....	9
1.2. Основні чинники виникнення подорожей та туризму	11
1.3. Історичні етапи розвитку туризму.....	12
1.4. Значення туризму для історії людства	17
Розділ 2. ПОДОРОЖІ В СТАРОДАВНЬОМУ СВІТІ	
2.1. Загальна характеристика розвитку подорожей у Стародавньому світі	19
2.2. Розвиток фінікійського мореплавства.....	21
2.3. Подорожі стародавніх греків.....	22
2.4. Подорожі в Стародавньому Римі	25
2.5. Розвиток інфраструктури для подорожуючих і традиції гостинності в Стародавньому світі.....	26
2.6. Загальні риси подорожей у Стародавньому світі. Значення мандрівництва у формуванні тогочасного світогляду.....	33
Розділ 3. ПОДОРОЖІ В ЕПОХУ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ (V — ПЕРША ПОЛОВИНА XV СТ.)	
3.1. Соціально-економічна характеристика розвитку й види подорожей в епоху Середньовіччя	36
3.2. Розвиток мореплавства в VII–XV ст. в Арабському світі.....	41
3.3. Подорожі вікінгів у VIII–XII століттях	44
3.4. Розвиток інфраструктури для подорожуючих в епоху Середньовіччя	45
3.5. Традиції гостинності та розвиток подорожей на Русі в X–XV століттях.....	53
Розділ 4. ПОДОРОЖІ ТА ВЕЛИКІ ГЕОГРАФІЧНІ ВІДКРИТТЯ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XV–XVI СТОЛІТТІ	
4.1. Соціально-економічна характеристика та чинники розвитку подорожей в епоху Відродження.....	56
4.2. Розвиток мореплавства й Великі географічні відкриття.....	59

- 4.3. Подорожі в Речі Посполитій, Кримському ханстві та Московському царстві в XV–XVII століттях 64
- 4.4. Нові складники у сфері гостинності в XV–XVI століттях..... 68
- 4.5. Основні види та значення подорожей у XV–XVI століттях 69

Розділ 5. РОЗВИТОК ПОДороЖЕЙ В ЕПОХУ ПРОСВІТНИЦТВА (XVII–XVIII СТ.)

- 5.1. Основні чинники появи туризму в епоху Просвітництва..... 72
- 5.2. Подорожі та географічні відкриття XVII–XVIII століть.. 75
- 5.3. Поява туризму та розвиток системи гостинності в XVII–XVIII століттях 81
- 5.4. Основні види та значення подорожей в епоху Просвітництва..... 88
- 5.5. Українські землі в туристичній картографії XVII століття..... 90

Розділ 6. РОЗВИТОК ТУРИЗМУ В СВІТІ В XIX — ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XX СТОЛІТТЯ

- 6.1. Основні чинники та напрями розвитку туризму й системи гостинності в світі в XIX — першій половині XX століття 94
- 6.2. Туристична діяльність Томаса Кука..... 114
- 6.3. Створення перших туристичних об'єднань і міжнародних організацій..... 121

Розділ 7. ПОДороЖІ ТА ТУРИЗМ НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ У СКЛАДІ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ У XVIII — НА ПОЧАТКУ XX СТОЛІТТЯ

- 7.1. Політичні, соціально-економічні й культурні чинники розвитку туризму в Російській імперії у XVIII — на початку XX століття 125
- 7.2. Створення туристичної інфраструктури й курортів, розвиток екскурсійної справи у XVIII — на початку XX століття 128
- 7.3. Туристичний бізнес наприкінці XIX — на початку XX століття. Створення та діяльність туристичних компаній 138

- 7.4. Основні види туризму в Російській імперії у XVIII — на початку XX століття. Прочанство..... 141
- 7.5. Місцеві особливості розвитку туризму на українських землях у складі Російської імперії в XIX — на початку XX століття..... 147
- 7.6. Готельні послуги й розвиток курортів на українських землях у XIX — на початку XX століття 148
- 7.7. Становлення музейної справи та розвиток краєзнавства в Україні на межі XIX–XX століть 159

Розділ 8. РОЗВИТОК ТУРИЗМУ НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ У СКЛАДІ АВСТРО-УГОРСЬКОЇ ІМПЕРІЇ (ДРУГА ПОЛОВИНА XIX ст. — 1914 Р.) та МІЖВОЄННОЇ ПОЛЬЩІ (1921–1939 РР.)

- 8.1. Політичні та соціально-економічні чинники розвитку туризму в Австро-Угорській імперії..... 163
- 8.2. Українська еміграція з Австро-Угорщини (кінець XIX – початок XX ст.) 168
- 8.3. Розміщення й харчування подорожуючих у Галичині у складі Австро-Угорщини (друга половина XIX ст. — 1914 р.) 169
- 8.4. Роль українського національно-культурного руху в розвитку туризму на українських землях у складі Австро-Угорщини (друга половина XIX ст. — 1914 р.)... 172
- 8.5. Туризм на українських землях у складі Польщі (1921–1939 рр.) 177
- 8.6. Основні риси туризму на українських землях у складі Австро-Угорщини та Польщі 183

Розділ 9. ТУРИЗМ У РАДЯНСЬКОМУ СОЮЗІ

- 9.1. Розвиток туризму в СРСР у 20–30-ті рр. XX століття 186
- 9.2. Створення й діяльність найбільших туристичних організацій у СРСР 190
- 9.3. Розвиток планових туристичних маршрутів..... 196
- 9.4. Основні особливості розвитку радянського туризму..... 201

РОЗДІЛ 10. РОЗВИТОК ТУРИЗМУ В СВІТІ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XX – 2000-НІ РОКИ

- 10.1. Соціально-економічні чинники розвитку туризму в світі в другій половині XX століття 204

10.2. Особливості світової туристичної індустрії та основні види туризму в світі в другій половині ХХ століття	207
10.3. Створення й діяльність міжнародних туристичних організацій у другій половині ХХ століття.....	223
10.4. Основні тенденції розвитку туризму в 2000-ні роки	229
Розділ 11. ТУРИЗМ В УКРАЇНІ В 1991—2000-НІ РР.: РЕФОРМИ, РЕКЛАМА, PR, АНАЛІТИКА	
11.1. Стан туристичної справи в Україні в 90-ті рр. ХХ століття.....	232
11.2. Український туризм як складник міжнародного туризму	239
11.3. Основні тенденції та перспективи розвитку українського туризму в 1991—2000-ні роки.....	245
Розділ 12. РОЗВИТОК СВІТОВОГО ТА УКРАЇНСЬКОГО ТУРИЗМУ В 2010-ТІ РОКИ.....	261
Рекомендована література.....	275
Інформаційні ресурси в інтернеті.....	277
Українська вимова назв англійською та французькою мовами	278
Основні дати історії подорожей та туризму	280
КОНТРОЛЬНІ ЗАПИТАННЯ.....	288
ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ	293
ДОДАТКИ	298

Навчальне видання

Бібліотека професійного менеджера

УСТИМЕНКО Леся Миколаївна
АФАНАСЬЄВ Ілля Юрійович

ІСТОРІЯ ТУРИЗМУ

Навчальний посібник

Книга видається в авторській редакції

4-те видання,
перероблене і доповнене

Відповідальний за випуск
Обкладинка

О. В. Діордійчук
В. С. Жиборовський

Підписано до друку 12.06.2023 р. Формат 60 x 84¹/₁₆.
Папір офсетний. Гарнітура «Times New Roman».
Друк офсетний. Умовн.-друк. арк. 21,97.

Видавництво «Алерта»

04210, м. Київ, а/с 112.

Тел.: (044) 223-15-25; (099) 607-97-62.

E-mail: alerta.pravovaednist@gmail.com, веб-сайт: alerta.kiev.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 788 від 29.01.2002 р.